

MÜCÂDELE

سُورَةُ الْمُجَادَلَةِ ﴿٥٨﴾

Mücadele suresi, dal üstün de esire de okunabilir, ikincisi daha ma'ruftur. Buna «قَدْ سَمِعَ» Suresi

dahi denilir. Hazreti Übey radiyallahü anhin mushafında surei Zihâr denilmiş olduğunu da Âlûsî zikreder.

Bu Sûrei celîle Medenîdir. Atadan: Aşri evvel Medenî bakısı Mekkî diye de bir rivayet vardır. Kazıy Beyzavî

bunun aksini, ya'ni aşri evvel Mekkî bakısı Medenî denildiğini kaydetmiştir.

Âyetleri - Mekkî ve medenî ta'dadında yirmi bir, sairlerinde yirmi ikidir. İhtilaf «فِي الْأَذَلِّينَ»

dedir.

Kelimeleri - Dört yüz doksan üçtür.

Harfleri - Bin dokuz yüz doksan ikidir.

Fasılası - ر م د ذ ز harfleridir.

« دالك » kesriyle elmücadile, ismi fail müfred müennes olup «

الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا » buyurulduğu üzere mücadele eden kadın demektir. «

« دالك » fethiyle mücadele ise bunun masdarıdır. Maamafih gerek bu kadının mücadelesine ve gerekse

Surenin diğer âyetlerinde kâfirler ve münafıklarla olan mücadele mazmunlarına dahi muntabık olur.

Mücadele esasen çekişmek, ya'ni iki tarafın kendi da'vasını isbat için tekrar tekrar suâl ve cevap ile

karşılaşması, şiddetle münakaşa ve muhasame etmesi demektir.

Hadid suresinden sonra mücadele Suresinin başlaması ne kadar mânalı olduğunu da beyana hacet

yoktur.

Sh:»4773

Hadid suresi « وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ » diye hitam bulmuştu. Bu Surede ewel emirde

Allah tealânın bir kadın hakkında tecelli eden fadlının beyaniyle başlayacak, sonra da Allah ve Resulü ile

yarışa kalkışan kâfirlere ve münafıklara hadlerini bildirecek ve nihayet mü'minlere va'di rıdvan ile hıtam

bulacaktır. Bu suretle işbu mücadele Suresinin evvel emirde kadın ve aile hukukunun tanzimine dair

ahkâm ile başlaması hem dinden maksud olan adâletin icrası için ilk evvel en zayıfların şikâyetlerini

dinleyip insaf ve rahmet dairesinde haklarının mümkün olduğu kadar ihkakı lüzumuna hem de düşmanlarla

çarşımazdan evvel dahilî umurun tanzîmi vücutuna bir tenbih gibidir. Şöyleki:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿١﴾ قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِی تُجَادِلُكَ فِی زَوْجِهَا وَتَشْتَكِی
اِلَی اللّٰهِ وَاللّٰهُ یَسْمَعُ تَحَاوُرُكُمْ اِنَّ اللّٰهَ سَمِیْعٌ بَصِیْرٌ ﴿٢﴾
الَّذِیْنَ یُظَاهِرُوْنَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْ اِنَّ اُمَّهَاتِهِمْ
اِلَّا الّٰی وَلَدْنَهُمْ وَاِنَّهُمْ لَیَقُولُوْنَ مُنْكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَاِنَّ
اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ﴿٣﴾ وَالَّذِیْنَ یُظَاهِرُوْنَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ
یَعُوْدُوْنَ لِمَا قَالُوْا فَتَحْرِیْرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ یَّتَمَاسَّ ذٰلِكُمْ
تَوْعَظُوْنَ بِهٖ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِیْرٌ ﴿٤﴾ فَمَنْ لَمْ یَجِدْ
فَصِیَامٌ شَهْرَیْنِ مُتَتَابِعَیْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ یَّتَمَاسَّ فَمَنْ لَمْ یَسْتَطِعْ

فَاطْعَامٌ سِتِّينَ مَسْكِينًا ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ
اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥﴾

Sh:»4774

﴿٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُتِبَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ
مُهِينٌ ﴿٦﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا
أَحْصِيَهُ اللَّهُ وَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٦﴾

Meali Şerifi

Evet işitti Allah işitti o kadının dediğini ki kocası hakkında sana mücadele ediyor ve Allaha şikâyet

eyliyordu, Allah da muhaverenizi dinliyordu, çünkü Allah işidir görür 1 İçinizden « ظهار » ile

kadınlarından ayrılmış kalkışan kimseler bilmelidirler ki: O kadınlar onların anaları değildir, anaları ancak

onları doğurmuş olanlardır. Bununla beraber onlar her halde çirkin ve asılsız bir lâkırdı söylüyorlardır.

Maamafih Allahın afvı, mağfireti çok olduğunda da şübhe yoktur 2 Ve öyle kadınlarından zihar ile ayrılmağa kalkıp da sonra dediklerini geri alacak olanlar onun için ikisi temass etmezden evvel bir kul âzad etmek lâzımdır, bunu duydunuz'a işte siz bununla öğütlenirsiniz, ve Allah her ne yaparsanız haberdardır 3 Ona gücü yetmiyen de ikisi temass etmezden evvel sırasıyle iki ay oruc tutsun, ona da güç yetiremiyen altmış yoksul doyursun, bunlar Allah ve Resulüne iman edesiniz diyedir ve bunlar Allahın çizdiği hududdur, kâfirler için ise elîm bir azâb vardır 4 Muhakkak ki Allah ve Resulüne had yarışına kalkanlar çarpıldılar, tıpkı onlardan evvelkilerin çarpıldıkları

Sh:»4775

gibi, halbu ki açık açık âyetler de indirmiştik, kâfirlere hem de hakaretli bir azâb var 5 O gün ki Allah onları hep ba's edecekte bütün yaptıklarını kendilerine haber verecek, Allah onu bir bir saymış onlarsa onu unutmuşlardır, Allah her şeye şahiddir 6

1. ﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ﴾ - «قد» tahkik ve tevkî' ya'ni vukua intizar ma'nalarına geldiğinden

meal şu olur: evet Allah işitti, hakikaten beklendiği gibi işitti, dinleyip iycabını icra etti

﴿قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ﴾ o kadının

sözünü ki zevci hakkında sana mücadele ediyor ve Allaha şikâyet eyliyordu - gam ve kederini döküyor,

çaresini istiyordu. Rivayetlerin hasılına göre bu âyetlerin inmesine sebep olan bu kadın Ensardan Evs ibni

Samitin zevcesi Havle binti Sa'lebe idi. Vak'a şöyle olmuştu: Zevci bulunan Evs ibni Samit - ki Ubade ibni

Samitin biraderi idi - ihtiyarlamış, titizlenmişdi bir gün kadın kendisinden bir şey istemiş, oda öfkelenib «

﴿أَنْتِ عَلَيَّ كَظْهَرِ أُمِّي﴾ = sen bana anamın sırtı gibisin» deyivermişti ki buna zihar ta'bir

olunur. Cahiliyye örfünde bir adam karısına bu sözü söylediği zaman o kadın ona haram olurdu. Bir daha

alamazdı. Bu hadise islâmda ilk vaki' olan bir zihar olmuştu, derken çok geçmeden söylediğine pişman

olup kadını kendine çağırmış, kadın imtina' etmiş «canım elinde olan rabbime kasem ederimki sen o

lakırdıyı söyledikten sonra Allah ve Resulü hükümünü verinceye kadar sen benim yanına gelemezsin, git

Resulullah'a danış» demişti. Zevc «Ben utanırım Resulullah'a bunu soramam» cevabında bulunmakla

kadın «ben gider sorarım» deyip Resulullahın hanei saadetinde huzuruna vardı. «Ya Resulallah: Evs beni

tezevvüc ettiğinde ben genc idim, mergub idim, vaktâki yaşımla ilerledi, bir çok evlâdları

oldu,

Sh:»4776

şimdi beni anası gibi kıldı, kimsesiz bırakıverdi, eğer bana bir ruhsat bulur da beni yine onunla

geçindirirsen beyan buyur ya Resulâllah» diye arzıhal etti. Resulullah «Ben şimdiye kadar bu babda bir

şey ile emrolunmadım, re'yim haram olmuşsun» buyurdu. Kadın «vallahi talâk zikretmedi» dedi. Resulullâh

«Haram olmuşsun» buyurdu. «Kurbanın olayım nazar buyur ya Nebiyallah» dedi, bu yolda Resullaha

kirâren mirâren mücadele etti, sonra da Allaha arzı şikâyet ederek «Allahım yalnızlığımın şiddetinden ve

bana zor gelecek olan ayrılmamın acısından sana şikâyet ederim, küçük çocuklarım var, onları ona

biraksam zayi' olacaklar, kendime alsam aç kalacaklar» diye ağılıyor, başını göğe kaldırıyor «Allahım sana

şikâyet ederim, Allahım Peygamberinin lisanına bir vahiy indir» diyordu. Oradan ayrılmamıştı, nihayet

hakkında Kur'an nâzil oldu, vahyin şiddeti açıldıktan sonra Resulullah Sallâllahü aleyhi vesellem «Ya

Havle müjde» buyurdu. «

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا . . . اِلَى . . .
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ» okudu. Bunun üzerine kadının zevcini çağırttı «O yaptığın yemin

ile muradın ne idi?» buyurdu, onun keffareti var mı? Dedi, Aleyhissalâtü vesselâm «Bir rakabe âzad

etmeğe gücün yeter mi?» diye sordu, «Lâ vallah ya Resulâllah ona gücüm yetmez, malımın hepsi gider,

rakabe bahalıdır benimse malım azdır» dedi, «Ona gücün yetmezse iki ay sırasıyle oruc tutabilir misin?»

buyurdu, «Lâ vallah ben günde üç kerre yemezsem gözümün ferî kaçar» dedi, «O halde altmış miskin

doyurabilir misin?» buyurdu «Lâ vallah meğer ki bana iane buyurasınız» dedi, Resulullah da «Ben sana

onbeş sâ' ile yardım ederim ve bereketine duâ eylerim» buyurdu, bu suretle aralarını düzeltti. Hazreti Aişe

radıyallahü anhten rivayet olunur ki şöyle dermiş: «

تَبَارَكَ الَّذِي وَسِعَ سَمْعُهُ الْأَصْوَاتَ كُلَّهَا» Ne büyüktür o işitmesi seslerin

hepsini ihata buyuran Allah tebareke ve tealâ, ki kadın, Peygamber Sallallahü aleyhi vesellem Hazretlerine

halini

Sh:»4777

arzederken öyle yavaş fısıltı ile söylüyordu ki yanlarında ben söylediklerinin ba'zısını işitiyordum, ba'zısını

işitmiyordum. Resulullah zevcinden şikâyet ediyor, ya Resulâllah gençliğimi yedi, karmin ona saçıldı «

نَشَرْتُ لَهُ بَطْنِي» ya'ni ona evlâdlar doğurdum, nihayet sinnim ilerleyip çocuktan kesildiğim

zaman bana zihar yaptı, Allahım sana şikâyet ediyorum diyordu. Yerinden ayrılmadan nihayet Cibril

Aleyhisselâm şu âyetlerle nâzil oldu: «

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى
اللَّهِ

ederdi ve Allah tealâ onu dinledi derdi. İbni ebî Hâtim ve Esmâ ve sıfatta Beyhekî rivayet etmişlerdir:

Hazreti Ömer radiyallahü anh nâs ile beraber giderken bu kadın onun durmasını istedi, Hazreti Ömer de

durdu ve ona yaklaştı ve elini onun omuzuna koyup onu 'tina ile dinledi, o da hacetini bitirdi, çekildi gitti,

birisi ya emîrelmü'minî! Şu koca karının karşısında Kureyşin ricalini beklettin dedi, yuf sana kim o biliyor

musun? Buyurdu, hayır dedi, bu o kadındır ki Allah tealâ yedi semanın fevkından onun şikâyetini dinledi,

bu Havle binti Sa'lebedir, vallah geceye kadar gitmese idi o hacetini bitirmeden ben ayrılmazdım buyurdu.

Buhârînin tarihinde rivayetine göre müşarünileyha kadın Hazreti Ömere dur ya Ömer! Dedi, o da durdu,

kadın ona iri söz söyledi. Birisi ya Emîrelmü'minîn ben bugün gibisini görmedim dedi, Hazreti Ömer

radiyallahü anh de şöyle dedi: Nasıl dinlemem ki onu Allah tealâ dinledi de hakkında «

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ

anlaşıyor ki orf-ü âdet neshedilmedikçe mu'teber olur. Zihar hakkında henüz bir hüküm nâzil olmamış

bulunduğu için Resulullah urf-ü teamül mucebince kadına haram olmuşsun buyurmuştur. Bu gibi

delîllerden dolayıdır ki âdet muhakkemdir kazıyyesi Fıkıhta bir kaidei külliyye ittihaz olunmuştur.

Yukarıda

Sh:»4778

da geçtiği üzere zihar islâmdan evvel Arabların orfünde kat'î bir hürmet ifade ediyordu ve bunun hilline bir çare yoktu. Kur'an zihar olmak üzere söylenen sözün islâma yakışmaz bir münker ve zûr, ya'ni çirkin bir yalan olduğunu beyan etmiş, evvel emirde ondan ihtiraz olunması lâzım geldiğini ve maamafih söylendiği takdirde de hiç hükümsüz kalmayıp yine hürmet hükmünü ifade edeceğini ve ancak münker olarak söylenen o sözü bir keffaret ile telâfi ederek geri alıp o hurmeti kaldırmak lâzım geleceğini beyan ile mezkûr orfû kısmen ibka ve kısmen nesh ile ta'dil etmiş ve bu suretle çirkin âdetlerin islahı lüzumunu göstermiştir. Şöyle ki:

2. ﴿الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ﴾ Kadınlarından zihar yapan

kimseler - ya'ni zihar ta'bir olunan sözle kadınlarından uzaklaşan kimseler - sırt ve arka demek olan «

ظَهْرٌ» kelimesinden me'huz olan zihar veya muzahere: bir kimsenin zevcesine sen bana anamın zahır

ya'ni arkası gibisin demesi veya onun bir uzvunu kendine mahrem olan kadınlardan birinin karın, bel, kasık

gibi nazar haram olan bir uzvuna benzetmesidir ki halalı haram kılan çirkin bir sözdür. Evvel emirde bunun

söylenmesi caiz olmiyan bir münker, bir cinayet olduğu anlatılmak üzere şöyle buyuruluyor. Cahiliyede o

sözü söylemeyi adet etmiş olanlar bilmelidirlerki: ﴿مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ﴾ o zihar yaptıkları

kadınlar onların anaları değildirler. ﴿إِنَّ أُمَّهَاتَهُمْ إِلَّا الَّتِي وَلَدْنَهُمْ﴾ onların

anaları ancak onları doğurmuş olan valideleridir. - ki « وَأُمَّهَاتُكُمُ الَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ »

mantukıyla emzirenler ve «

النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ

»

Sh:»4779

mantukıyla Peygamberin zevceleri dahi analar hükmündedir. ﴿وَأَنَّهُمْ﴾ ve haberleri olsunki onlar -

o zihar sözünü söyleyenler ﴿لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا﴾ herhalde

münker, ya'ni gayri meşru', çirkin bir lakırdı ve bir yalan söylüyorlardı - yalandır. Çünkü kadınları anaları

değildir. Hem gayre muzır bir yalandır, bir tezvirdir, kadının gönlünü kırar ve hukukunu haleldar eder.

Bununla beraber çirkin bir sözdür çünkü anasının veya mahreminin na mahrem bir uzvunu ağzına almaktır.

Bunlarla beraber Allahın halâl kıldığını haram kılmak gibi bir küstahlıkla hukukullahı tecavüzdür. O halde ağza alınmaması lâzım gelen bir cinayet, bir günahdır. Fakat söylenince de hükümsüz kalmaz. İhbârı yalan olmakla beraber iktisasiyle bir hurmet inşâsından hâliy de olamaz. Öyle ki erkeğin ağzından çıkan bu çirkinlik kadının hayız zamanındaki ezaya benzer bir hurmet ifade eder

﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُؤٌ غَفُورٌ﴾ maamafih şu da muhakkak ki Allah afvı çok bir gafurdur. - Onun

için o çirkinliği öyle günahkârlara tevbe ve rucu' ile o sözü geri almak ve bir keffaret ile o çirkinliği örtüp temizleterek afv-u mağfiretine irmek çaresini de teşri' ve şu suretle ta'lim buyurmuştur: 3.

﴿وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ﴾ kadınlarından zihara kalkışıp da

﴿ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا﴾ sonra dediklerini telâfi için dönecek olanlar - ya'ni

söylediklerini geri alıp evvelki gibi zevcesiyle geçinmek, zevciyyet muamelesi yapmak isteyenler

ki

Sh:»4780

bunu istemelidirler. Fakat kendilerini kirlenmiş olan o çirkinliği telâfi edip temizleyebilmek için mücerred

niyyet etmek veya sözü geri almak kâfi gelmeyip ona keffaret olacak güzel bir amel yapmak da lâzımdır.

﴿فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ﴾ onun için, ya'ni ziharden dönmek için çare bir rakabe azad etmektir. -

RAKABE, esasen boyun kökü demek ise de mecazen zatta ve alehusus hürrolmıyan zatta şayı'dır. Ya'ni

büyük veya küçük, erkek veya dişi bir kul azad edip hurriyete kavuşturmak keffaret olarak vacibdir.

Demekki ındallah o çirkin sözü söylemek kadının haysiyyet ve mevcudiyetini öldürmek mânasını

tazammun etmek itibariyle bir insanı hataen öldürmek cinayeti kadar büyük bir günâhtır. Ancak ona benzer

bir keffaretindeki mü'mine kaydine hamlederek bunun da mü'min olmasını şart kılmış ise de Hanefiyye,

hadise muhtelif olduğu zaman mutlakın mukayyede hamli caiz olmayıp ıtlak üzere cereyan etmesi lâzım

geleceğini ve binaenaleyh burada mü'min şart olmayıp velev gayri mü'min mutlak bir rakabe azadı kâfi

olduğunu beyan etmişlerdir. Kör veya elleri yâhud ayakları kesik yâhud bir taraftan bir eliyle bir ayağı kesik

yâhud ellerinin baş parmakları kesik olan kâfi olmadığını da söylemişlerdir. Hem bu azadı

﴿مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا﴾ temaslarından evvel - yapmak lâzımdır. Bu kayid, zıharın hörmet

ifade ettiğini de dal bilişare suretiyle anlatmış oluyor. Ya'ni zıhar zevcin zevcesine el sürmesine mâni bir

günah olduğu için onu geri almak isteyen zevc temizlenmesi için keffaret olan bu azadı zevcesiyle zevciyyet

muamelesi yapmazdan evvel yapmak vacibdir. Ondan evvel temass ederlerse harâmı irtikâb etmiş,

günaha girmiş olurlar. Gerçi nikâh bâkiy olduğu için bu bir zina olmazsa da hayız

halinde

yaklaşmak gibi haram ve çirkinlik üstüne çirkinlik olur. ﴿ذَلِكُمْ﴾ bu - ya'ni böyle temastan evvel bir

rakabe azadı ile keffaret hükümünü duydunuz'a işte bu hüküm ﴿تُوَعِّظُونَ بِهِ﴾ siz bununla

öğütlenirsiniz - va'ız olunur, nasihat alırsınız. Zihar denilen şeyin Allah indinde ne büyük bir cinayet

olduğunu anlar ibret alırsınız. ﴿وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ Hem Allah her ne yarasanız

haberdardır. - Gerek zihar gibi çirkin ve gerek bir kula hürriyet kazandırmak gibi güzel amellerden gizli

açık her ne yaparsanız bilir. Binaenaleyh yaptığımızı gizleriz de haberi olmaz zannetmeyiniz. 4.

﴿فَمَنْ لَمْ يَجِدْ﴾ her kim de güç yetiremezse - bir kul âzad etmek vücûd-ü kudretini haiz olmaz:

Gerek malca kendisine kifayet edecek miktardan fazla iktidarı bulunmaz ve gerek hür olmiyan memlûk bir

kul bulunmazsa ﴿فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ﴾ her

ikisi temass etmezden evvel birbiri ardınca iki ay oruc tutsun - onun da keffareti budur.

﴿فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ﴾ Buna da güç yetiremeyen - yine ikisi temass etmezden evvel

﴿فَاطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا﴾ altmış miskîn doyursun -sadakai fıtırde olduğu gibi hadîslerde

beyan olunduğuna göre her miskîn için akallî buğdaydan yarım sâ', arpadan veya hurmadan olursa bir sâ'

takdir olunmuştur. Herbirinin onları da kendisi gibidir. Tafsilâtı için fıkıh kitaplarına müracaat oluna. Bu da

onun keffaretidir. İşte Cenabı Allah kudretlerin derecesine göre böyle üç derece keffaret ile zihar

münkerinin telâffisini afv-ü mağfiretiyle teşri' buyurmuştur. ﴿ذَلِكَ﴾ bu -

beyan

Sh:»4782

olunan iycah ﴿لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ Allaha ve Resulüne iman edesiniz diyedir. -

Zihar gibi Cahiliyye âdeti olan münkeratı bıraksanız da Allah ve Resulünün teşri' ve tebliğ buyurduğu güzel

ahkâma iman ve mucebince amel edesiniz diyedir. Çünkü bunda hem aile hayatı noktai nazarından

kolaylık hem de ahlâkî bir temizlik ve güzellik vardır. ﴿وَتِلْكَ﴾ ve bunlar - bu beyan olunan

hükümler, ziharın münker olması, rücuun meşruiyeti ve temastan evvel istitaatin derecesine göre üç

mertebe keffareten birinin vücubu ﴿حُدُودُ اللَّهِ﴾ Allahın ta'yin buyurduğu hududdur. - Bunları

tecavüz etmek caiz olmaz. Binaenaleyh haddinizi bilin bu hududda durun. Bunun için Fukaha demişlerdir

ki kadın zihar yapan kocasını keffaret ve rücu'a cebreder. Ve keffaret yapılmayınca kendisini teslim etmez.

Hâkim de kadının zararını def için zevci habs-ü ta'zir ile keffarete cebir eyler. Keffaretimi yaptım derse

yalancılıkla meşhur olmadıkça tasdik olunur. ﴿وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ Bunları

tanımayıp tecavüz eden kâfirlere de elîm bir azâb vardır.

5. ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ - Bu âyet işbu Mücadele Sûresinin

asıl «mâsika leh» ini teşkil eden hedefi demektir. Onun için bu mazmun evvel ve âhîrinde tekrar

olunacaktır. Ya'ni muhakkak ki Allah ve Resulüne hudud yarışına kalkanlar - Kazîy Beyzavînin kısaca

beyanına göre Allah ve Resulünün hududunu tanımayıp onlara adavet eden veya onların ta'yin buyurduğu

hududun gayrî ahkâm vazî' veya ihtiyar etmeğe kalkışan kimseler. Âlûsî tefsirinde bu münasebetle erbabı

hall-ü akîd tarafından kanun vazî' ve salâhiyyetinin hududu hakkında ba'zî tafsilâtta bulunmuştur. Müraceat

oluna, hasılı Allah ve Resulü

Sh:»4783

ile rekabete kalkışan kimseler ﴿كُتِبُوا﴾ itildiler, yâhud çarpıldılar, yâhud tepelendiler - Ukalâlîk

taslarken yüzleri üstü kakıldılar ﴿كَمَا كُتِبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ onlardan

evvelkilerin itildikleri, çarpıldıkları gibi ﴿وَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾ halbuki biz açık

açık âyetler de indirmiştik - Peygamberin sıdkına delâlet ediyor, doğru yolu gösteriyor, Allah ve Resulüne

karşı gelmenin fenalığını anlatıyordu. Bundan başka ﴿وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ﴾

Kâfirlere bir de mühîn, hakaretili bir azâb var - Fakat o Dünyada değil, âhirette 6.

﴿يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا﴾ o gün ki Allah onların hepsini birlikte toplayıp ba'sedecek

de ﴿فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا﴾ yaptıklarını kendilerine haber verecek - şâhidler huzurunda

tezlis, tahkir eyleyecek ﴿أَحْصِيَهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ﴾ onlar onu unutmuşlarsa da Allah onu bir bir

saymış, defterlerine geçirmişti. ﴿وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ ve Allah her şeye

şâhididir. - Hiç bir şey onun ilminden kaçmaz.

﴿٧﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَىٰ ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةَ إِلَّا هُوَ
سَادِسُهُمْ وَلَا آدْنَىٰ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ آيِنٌ
مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلِيمٌ

﴿٨﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا
نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْأَثَمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَإِذَا
جَاؤَكَ حَيَّوكَ بِمَا لَمْ يُحْيِكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا
يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ حَسِبَهُمْ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِعَسِّ الْمَصِيرُ
﴿٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْأَثَمِ
وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَاتَّقُوا
اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٠﴾ إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ
لِيَحْزَنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى
اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ
لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا
قِيلَ انشُرُوا فانشُرُوا فانشُرُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ
أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٢﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَيْكُمْ
صَدَقَةٌ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرٌ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

رَحِيمٌ ﴿١٣﴾

﴿١٣﴾ ءَاشْفَقْتُمْ أَن تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَيْكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ
تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

Meali Şerifi

Görmez misin Allah Göklerdekini ve Yerdekini hep bilir, herhangi bir için bir fısıltısı oluyor mu mutlak o
dörtleyicileri, gerek beşin mutlak o altılayıcıları, gerek daha az gerek daha çok her nerede olsalar mutlak o
beraberlerindedir, sonra bütün yaptıklarını Kıyamet günü kendilerine haber verir, haberiniz olsun ki Allah
her şeyi tamamiyle bilir 7 Bakmaz mısın şunlara: Gizli konuşmadan nehyedildiler de sonra dönüp
nehyolundukları şeyi yapıyorlar, günah, udvan ve Peygambere isyan fısıldaşıyorlar, yanına geldiklerinde
de seni Allahın sağlıklamadığı bir suretle sağlıklıyorlar, kendi içlerinde de Allah bizi söylediklerimizle ta'zib
etse ya! Diyorlar, Cehennem onlara yeter, ona yaslanacaklar, artık o, ne fena âkıbetdir 8 Ey o bütün iman
edenler! Sizler fısıldaştığınız vakit günah, udvan ve Peygambere isyan fısıldaşmayın iyilik ve takva

fısıldaşın ve Allahdan korkun ki ona haşrolunacaksınız 9 O gizli konuşmalar, (o fiskos) sırf Şeytandandır,

iyman etmiş olanları kederlendirmek için, halbuki onlara bir şey zarar ettirecek değildir, meğerki Allahın

izniyle ola, müminler de onun için hep Allaha dayansınlar 10 Ey o bütün iyman edenler! Sizlere

meclislerde genişleyin denildiği vakit genişleyiverin Allah da size genişlik versin, kalkın denildiği zaman

da

Sh:»4786

kalkiverin ki Allah iyman edenlerinizi yükseltsin, ilim verilenleri ise derecat ile, ve Allah her ne yaparsanız

haberdardır 11 Ey o bütün iyman edenler! Peygambere gizli ma'ruzatta bulunmak istediğiniz zaman

fısıltınızdan önce bir sadaka takdim ediniz, bu sizin için hem bir hayır hem daha ziyade bir temizliktir, fakat

gücünüz yetmezse şübhe yok ki Allah gafurdur rahîmdir 12 Ya!.. Fısıltınızdan önce sadakalar takdim

etmekten korktunuz mu? Mâdemki yapmadınız Allah da size tevbe lûtfetti artık namaza devam edin ve

zekâtı verin ve Allah ve Resulüne itaat edin ki Allah habîrdir her ne yaparsanız 13

7.

﴿الَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾

Allah tealânın her şey'e şâhid olduğuna istişhaddir. « أَلَمْ تَرَ » de rü'yet, şehudi âyâtta müstenbat ilim

mânasınadır. Ya'ni görüp temaşa ettiğiniz Göklerin ve yerin melekûtundan tedbir ve idaresinden onlarda

gerek temekkün ve gerek cüz'iyet suretiyle olsun her ne varsa Allahın hepsini biliyor olduğuna sen

kalbinle şehadet etmez misin? Ey muhatab.

﴿ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ ﴾ herhangi bir üçün necvası

olmazki mutlak onların dörtleyicileri o olmasın, ya'ni herhalde onların beraberlerinde bulunur, onları dörtler

- NECVÂ, Surei, enbiyada geçdiği üzere sir söyleşmek, gizli konuşma, Türkçesi, Kamus müterciminin

ifadesi vechile fisildi, daha açıkcası fısıldı demektir. Yüksek tepe mânasına « نَجْوَةٌ » den yâhud kurtuluş

ma'nasına necattan me'huzdur. Sir konuşmak isteyenler, herkesin çıkamayacağı yüksek yerlere çekilmek

yâhud etrafın işitmesinden kurtulmak istemeleri mülâhazasıyle tesmiye edilmiş olduğunu söyleyenler vardır.

(Âlûsî). Arabcada üçten ona kadar Rabi' hamsi gibi fail veznindeki sayı isimleri iki vecih

Sh:»4787

ile isti'mâl olunur. Birisinde üçüncü, dördüncü, beşinci ilh... Mânasına a'dadı rutbiyye dediğimiz ismi aded

olur. Bu surette mensub olduğu adedin biri veya sonuncusu demek olup kendi mertebesinden adede

muzaf olur. Meselâ salisüselâse, rabiüerbaa, üçün biri yâhud üçüncü mertebede bulunanı, dördün biri veya dördüncü mertebede bulunanı mânasını ifade eder. Diğerinde ise ismi fail olup müştakk olduğu adedden bir eksiğine muzaf olur. Meselâ salis, üçliyen, rabi', dörtliyen, hamsi, beşliyen, sadis altılıyan ilh...

Demek olup salisü isneyn, rabiü selâse, hamisü erbaa, sâdisü hamse diye kullanılır. Burada rabi' üçe

muzaf olduğu için ikinci mânadadır. Yâni dörtliyen veya dörtleyici demektir. Sadis de bunun gibidir.

﴿وَلَا خَمْسَةَ﴾ ne de bir beşin - necvası olmazki ﴿الَّا هُوَ سَادِسُهُمْ﴾ mutlak o altılayıcıları olmasın ﴿وَلَا أَدْنَىٰ مِنْ ذَلِكَ﴾ ve gerek ondan daha azın - ya'ni zikrolunan

üç veya beşten azki iki veya dört, çünkü ikiden aşağı müşavere, müzakere, konuşma olmaz.

﴿وَلَا أَكْثَرَ﴾ gerekse daha çoğun - ki altı veya daha ziyadenin necvası olmaz ki ﴿الَّا هُوَ مَعَهُمْ﴾ mutlak o beraberlerinde olmasın - ya'ni hepsinin beraberindedir. ﴿أَيْنَ مَا كَانُوا﴾ her nerede olurlarsa olsunlar - beraberlerindedir. Görülüyorki burada evvelâ

üçten başlanmış, sonra beşe geçilmiş, ikisinde de tek adedler tasrih edilmiş, sonra da daha az veya daha

çoğu icmal olunmuştur. Bunun bir hayli nükteleri vardır. Evvelâ sebebi nüzulüne işarettir. Zira rivayet

olunuyorki Rabîa İbni Amr ile biraderi Habîb İbni Amr, bir de Safvan İbni Ümeyye üçü bir gün tenhaca

konuşuyorlarmış, birisi Allah bizim söylediklerimizi bilirmi dersin? demiş, biri de ba'zısını bilir ba'zısını

bilmez

Sh:»4788

demiş, üçüncüsü de ba'zısını bilirse hepsini bilir demiş, bu âyetin nüzulüne sebep bunlar olmuştur.

Saniyen Surenin başında geçen mücadile kadın Peygamberle konuşurken yanlarında Hazreti Aişe de

bulunduğu için üç kişi bulunuyorlardı. Salisen gizli konuşmak ekseriyya müşavere için olur. Müşavere iki

kişi beyinde de olabilir de ihtilaf edildiği taktirde bir tarafın ziyade ile tercih olunabilmesi için

müzakerenin üç, beş, yedi, dokuz gibi tek adedle yapılması evlâ olacağına işarettir. Hazreti Ömerin vefatı

sırasında şurayı altı kişi yapması aşerei mübeşşereden olan o altı zatın müteayyin olmasından dolayıdır.

Netekim Resulullah sallallâhü aleyhi vesellem sizden razı olarak irtihal buyurdu demiştir. Bununla beraber

mahdumu Abdullahın hilâfetten hissası olmamak üzere icabında terciha medar olmak üzere

beraberlerinde huzurunu şart ederek yine tek adede riayet eylemiştir. Rabian, böyle gizli konuşacak,

encümenlerin komitaların ekseriya üç nihayet beş kişiden ibaret olması adetine işarettir. Maamafih daha

aşağı, daha yukarı gizli cem'iyetler de olabileceğinden «

«وَلَا أَدْنَىٰ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ

﴿ثُمَّ يَنْبِئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ sonra bütün bunların yaptıkları amelleri

Kıyamet günü kendilerine haber verecek - amelleriyle onları terzil ve ta'zib eyliyecek

﴿إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ öyleya Allah her şey'e alîm.

8.

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا

عَنْهُ﴾ - burada rü'yet « إلى » ile sılanmış olduğu için bakmak ma'nasıdır. Bu âyet de Yehudilerle

Münafıklar hakkında nâzil olmuştur. Surei Bekarede « وَإِذَا خَلَوْا إِلَى شَيَاطِينِهِمْ » bak.

﴿وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْأَثَمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ﴾ hem de günah ve

vebal ve Mü'minlere âdavet ve tecavüz ve Peygambere isyan

Sh:»4789

fısıldaşıyorlar. - Gizli cem'iyetler yapıyor, gizli gizli konuşuyorlardı.

﴿وَإِذَا جَاؤُكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ﴾ -tehiyye, Allah ömürler

versin, sabahınız hayır olsun gibi sağlık, esenlik dirki biz müslimanların tehiyyesi selâmdir. «

﴿تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ﴾ Peygambere verilecek selâm da «

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا

رَسُولَ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

» gibi selâmlardır. Allah tealâ da Peygamberini «

وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ . وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ . يَا
أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا » gibi salât-ü selâm ile

tehiyyelemiştir. Buharî, Müslim ve sairede Hazreti Aişeden rivayet olduğuna göre Yehudîlerden bir takım

kimseler Resulullahın huzuruna geldiler « أَلْسَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ » dediler,

Aleyhissalâtü vessalam da « عَلَيْكُمْ » diye cevap verdi. Hazreti Aişe demiştirki ben: «

عَلَيْكُمْ السَّامُ وَلَعَنَّكُمْ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْكُمْ » , bir rivayette de «

عَلَيْكُمْ السَّامُ وَالذَّامُ وَاللَّعْنَةُ » demiştim, Aleyhissalâtü vessellem «ya Aişe Allah

tealâ fahiş söyleyeni sevmez» buyurdu, işitmiyormusun « أَلْسَامُ » diyorlar dedim, sen de işitmedinmi?

ben « وَعَلَيْكُمْ » dedim buyurdu. İbni Esîr derki « سَامُ » da. Meşhur olan hemzesizdir, bununla ölüm

murad ediyorlardı. Ba'zı rivayette hemzelidir. Onun ma'hası da dininizden bıkasınız demek oluyordu.

Ahmed İbni Hanbel ve Şü'abı iymanda Beyhekî dahi Abdullah ibni Ömer radiyallahü anhümadan şöyle

rivayet etmişlerdir: Yehudîler Resulullah sallallâhü aleyhi vesellem Hazretlerine « سَامُ عَلَيْكَ »

diyorlar ve bununla şetim kastediyorlardı, sonra nefislerinde «

لَوْلَا يُعَذِّبَنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ » diyorlardı, onun üzerine bu âyet nâzil oldu: «

وَإِذَا جَاؤُكَ حَيُّوكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ

gönüllerinde diyorlardı ﴿لَوْلَا يَعَذِّبَنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ﴾ Allah söylediğimizle bize

azâb etseydi!... - Yâni o Allahın Resulü ise ona tehiyye namına söylediğimiz söz sebebiyle Allah bize bir

azâb veriverseydi!

Sh:»4790

Diye Dünyada azâb istiyorlar ﴿حَسِبَهُمْ جَهَنَّمَ﴾ onlara Cehennem yeter - Dünyada da azâb

verilmez değil, lâkin Âhirette Cehennem azâbı her azâbdan bedter, hepsinin yerine yeter

﴿فَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ artık o ne
﴿يَصْلَوْنَهَا﴾ onlar ona yaslanacaklar - içine atılacaklar

fena masîrdir. - O Cehennem ne fena mead, ne kötü akıbettir. Dönüb varılacak yerlerin en fenası,

düşülecek inkılâb yerlerinin en kötüsüdür. - 9.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمُ الْخَوَّصَ﴾ Mü'minler gizli

konuşmalardan, fısıldaşmaktan mutlak surette nehiy edilmiyor. Ancak günah, şuna buna teaddi ve tecavüz

ve Peygambere isyan mahiyetinde şeyler konuşmaktan nehyediliyor. Ve gizli müzakereler yaptıkları

zaman da hayr-ü hasenata ve Allahın azâbından korunmak yollarına dair konuşmakla emrolunuyorlar.

Buharî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Davud da İbni Mes'ud radıyallahü anhten rivayet olunduğu üzere Resuli

Ekrem Sallâllahü Aleyhi Vesellem buyurmuştur ki üç kişi bulunduğunuz vakit nâsa karışıcıya kadar ikiniz diğerini bırakıp da fısıldaşmayın, çünkü o onu mahzun eder. Ulema demişlerdir ki iki kişi bir diğerinin yanında onun bilmediği bir lügat ile konuşmak da onu mahzun ettiği takdirde bunun gibidir.

Gizli konuşmak hakkındaki bu ta'limattan sonra açık meclislerdeki âdaba müteallık olmak üzere

buyuruluyor ki 11.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ﴾ Ey o bütün iman edenler! Sizlere meclislerde,

oturduğunuz yerlerde genişleyin denildiğinde genişleyiverin - ya'ni açılın, gelene yer verin denildiği zaman

yer açın, ortalığı daraltmayın. İbni ebi Hatimin mukatil İbni Hibbandan tahriline göre Âlûsî bu âyetin sebebi

nüzulünü

Sh:»4791

şöyle naklelemiştir: Hazreti Peygamber Sallâllahü aleyhi vesellem Muhacirîn ve Ensar içinden Ehli Bedre

ikram ederdi. Ehli bedirden bir takım zevat geldi ki Sâbit İbni Kays İbni Şemmas da onlardandı, meclis ise

daha evvel gelenler ile dolmuştu, Resulullahın müvacehesinde durdular, «

«السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ» dediler, Resulullah da
«وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ» diye selâmlarını karşıladı, sonra

meclistekilere selâm verdiler, onlar da selâm ile karşıladılar, bunun üzerine ayakta dikildiler, bir yer

açılmasına muntazır oldular, kimse yer açmadı, onların ayakta kalmaları Resulullahı müteessir etti,

etrafındakilerden ba'zılarına kalk ya fülân, ya fülân diye bir kaç kişiyi kaldırdı, onların da hoşlarına gitmediği

yüzlerinden belli oldu. Münafıklar bunu lâkırdıya vesîle edindiler, yakınına oturanı kaldırıp da sonra geleni

oturtması adalet değil dediler, işte bu âyet bu sebeble nâzil oldu. Hasen ve Yezid İbni ebi Habîb gibi

ba'zıları ise Sahabe harb safalarında kıtal mevki'lerinde kıskançlık eder sıkı dururlar, şehid olmak rağbetiyle

ba'zısı ba'zısına yer açmazdı, bu âyet bu sebeble nâzil oldu. Demişlerdir. Ma'nanın buna da şumulü yok

değil ise de ekseriyyet peygamberin meclisindeki izdiham dolayısıyla nâzil olduğunu söylemişlerdir. Hasılı

her hangisi olursa olsun bulunduğunuz meclislerde darlık yapmayın etrafınızdakilere sıkıntı vermeyin,

genişleyin, açılın denildiği zaman ne suretle olursa olsun yer açın genişletin

﴿وَإِذَا قِيلَ انشُزُوا﴾ ki Allah size genişlik versin ﴿يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ﴾ kalkın

yâhud yukarı geçin - denildiğinde de ﴿فَانشُزُوا﴾ hemen kalkiverin

﴿يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ﴾ ki Allah içinizden iman edenleri, ya'ni hakikaten

iymanlı olan ve bu emirlere de temiz

Sh:»4792

yürekle iman eden mü'minleri yükseltsin - iman ile emre imtisallerinin mükâfatı olarak Dünyada

muvaffakiyyet, güzel nam, âhirette Cennet köşklerinde makam ile rifat versin

﴿وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾ nefisleri ilme verilmiş olan zatları da derecat ile

yükseltsin - bilhassa ilim ile meşgul ve mucebince âmil olan ulemayı da derecelerle daha yüksek

makamlara geçirsin. Bu âyet ilmin fazileti ve ulemanın rifati hakkındaki sarih delillerdendir. Bu babda bir

çok ehadîsi şerife de vardır. Ezcümlle: İmamı A'zam Ebû Hanîfe Hazretlerinin Müsnedinde İbni Mes'ud

radıyallahü anh Hazretlerinden rivayet eylediği şu hadîsi şerif bu babda ne kadar mühimdir. Resuli Ekrem

Sallallahü aleyhi vesellem buyurmuştur ki: «

يَجْمَعُ اللَّهُ الْعُلَمَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُ إِنِّي لَمْ أَجْعَلْ حِكْمَتِي
فِي قُلُوبِكُمْ إِلَّا وَأَنَا أُرِيدُ بِكُمْ الْخَيْرَ أَذْهَبُوا إِلَى الْجَنَّةِ فَقَدْ
غَفَرْتُ لَكُمْ عَلَى مَا كَانَ مِنْكُمْ = Ya'ni Allah Tealâ Kıyamet günü ulemayı cem' edip

de buyuracak ki: Ben size sırf hayır murad ettiğim cihetle hikmetimi kalblerinize koydum, haydin Cennete

gidin, çünkü sizden vaki' olan kusurlarınıza karşı size mağfiret buyurdum». Tirmizî, Ebu Davud, Darimî şu

hadisi merfuan Ebüdderda' radiyallahü anh Hazretlerinden rivayet etmişlerdir: «

فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ عَلَى سَائِرِ
الْكَوَاكِبِ» Âlimin âbid üzerine fazlı Kamerin bedir gecesi sair kevakib üzerine fazlı gibidir. Yine

Tirmizî Ebu Ümame radiyallahü anhten: Resulullah buyurdu ki «

فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ
جَلَّ وَ مَلَائِكَتُهُ وَ أَهْلَ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ حَتَّى نَمْلَةً فِي
جُحْرِهَا وَ حَتَّى الْحُوتَ لِيُصَلُّونَ عَلَى مُعَلِّمِ النَّاسِ الْخَيْرِ»

Âlimin âbid üzere fazlı benim ednanıza fazlım gibidir. Muhakkak ki Allah Tealâ azze ve cell ve Melâikesi ve

Semavat ve Arz ahâlisi hattâ yuvasında karınca ve hattâ balıklar insanlara hayır öğretene salevat getirirler.

Darimî Hazreti Hasenden: Resulullah şöyle buyurmuştur: «

مَنْ جَاءَهُ الْمَوْتُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ لِيُحْيِيَ بِهِ الْإِسْلَامَ فَبَيْنَهُ وَ
بَيْنَ النَّبِيِّينَ دَرَجَةٌ = Her kim islâmı ihya için ilim talep ederken ölüm

kendisine

gelirse onunla Peygamberler arasında tek bir derece vardır.» Şu hadîsler de pek mühimdir. Deylemî

Firdevste Ümmühanî radiyallahü anhadan: Aleyhissalâtu Vesselâm buyurmuştur ki: «

الْعِلْمُ مِيرَاثِي وَ مِيرَاثُ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي = İlim benim mirasım ve benden

evvelki Peygamberlerin mirasıdır.» İbni Adiyy Hazreti Ali radiyallahü anhten: «

الْعُلَمَاءُ مَصَابِيحُ الْأَرْضِ وَ خُلَفَاءُ الْأَنْبِيَاءِ وَ وَرَثَتِي وَ وَرَثَةُ
الْأَنْبِيَاءِ = Ulema arzın ışıkları ve enbiyanın halifeleri ve benim varislerim ve enbiyanın

varisleridirler.» İbnünnecar Hazreti Enes radiyallahü anhten: «

الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ يُحِبُّهُمْ أَهْلُ السَّمَاءِ وَ يَسْتَغْفِرُ لَهُمْ
الْحَيْتَانُ فِي الْبَحْرِ إِذَا مَاتُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ = Ulema veresetül

enbiyadır, ehli Sema onlara mahabbet eder ve öldükleri vakit denizdeki balıklar Kıyamete kadar onlara

istiğfar ederler.» Ahmed ibni Hanbel ve İbni Hibban, Ebüdderda' radiyallahü anhten: «

مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُ فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقًا مِنْ طُرُقِ
الْجَنَّةِ. وَ أَنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضًى
بِمَا يَصْنَعُ. وَ أَنَّ الْعَالِمَ يَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ
وَ الْأَرْضِ حَتَّى الْحَيْتَانُ فِي جَوْفِ الْمَاءِ. وَ أَنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ

الْأَنْبِيَاءِ وَ إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَامًا وَ إِنَّمَا
وَرَّثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَمَدَّهُ فَقَدْ أَخَذَ بِحِطِّ وَافِرٍ = Her kim bir yola sülûk eder

onda ilim taleb eylerse Allah Tealâ onu Cennet yollarından bir yola sülûk ettirir ve Melekler talibi ilme

kanadlarını gererler, san'atını hoşlandıkları için. Ve ulema veresetülenbiyadır, ve Enbiya ne dinar ve

dirhem miyras bırakmadılar ancak ilim miyras bıraktılar. Şu halde onu alan çok bir nasîb almış olur.»

İbnünneccar Enes radiyallahü anhten: «

الْعُلَمَاءُ قَادَةٌ وَالْمُتَّقُونَ سَادَةٌ وَ مُجَالَسَتُهُمْ زِيَادَةٌ = Ulema

kumandanlar, müttekiler efendiler ve onlarla oturmak kâdır.» Hatib, İbni Ömer radiyallahü anhümadan: «

وُزِنَ حَبْرُ الْعُلَمَاءِ بِدَمِ الشُّهَدَاءِ فَرَجَحَ عَلَيْهِ = Ulemanın mürekkebi

şühedanın kaniyle tartıldı da ondan ağır geldi.» Taberanî Evsatta Ebu Hüreyre radiyallahü anhten: «

تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَ تَعَلَّمُوا لِلْعِلْمِ السَّكِينَةَ وَالْوَقَارَ وَتَوَاضَعُوا
لِمَنْ تَعَلَّمُونَ مِنْهُ = İlmi öğrenin ve ilm için sekînet ve vekar da öğrenin ve kendisinden ilim

öğreneceğiniz kimseye tevazu' edin.» Deylemî Firdevste Hazreti Aliy radiyallahü anhten: «

عَالِمٌ يَنْتَفِعُ بِهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ = Kendisiyle intifa' olunan âlim bin âbiddin

hayırlıdır.» İbni Adiy, Hatîb, İbni Asakir,

Ebüdderda' radiyallahü anhten: «

تَعَلَّمُوا مَا شِئْتُمْ أَنْ تَعَلَّمُوا فَلَنْ يَنْفَعَكُمْ الْعِلْمُ حَتَّى تَعْمَلُوا
بِمَا تَعْلَمُونَ = Öğrenmek istediğinizi öğrenin fakat bildiğinizle amel etmedikçe ilmin size hiç

menfeati olmaz.» Ebülhasen İbni Ahzemi Medinî, Emalîsinde Hazreti Enes radiyallahü anhten: «

تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ مَا شِئْتُمْ فَوَ اللَّهُ لَا تُوجِرُوا بِجَمْعِ الْعِلْمِ حَتَّى
تَعْمَلُوا = İlimden istediğinizi öğrenin fakat amel etmedikçe ilim toplamakla me'cur olmazsınız vallahi.»

Ahmed ibni Hambel, Buharî, Müslim Hazreti Muaviyeden, yine Ahmed ibni Hanbel ve Tirmizî İbni Abbastan

ve İbni Mace Ebû Hüreyreden radiyallahü anhum: «

مَنْ يُرِدُ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ = Her kime Allah hayır murad ederse

onu dinde fakih eder.» Taberanî İbni Ömerden radiyallahü anhüma: «

أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْفِقْهُ وَ أَفْضَلُ الدِّينِ الْوَرَعُ = İbadetin efdali fıkıhtır, dinin

efdali vera'dır.» Hatîb, Cabirden radiyallahü anh: «

أَكْرَمُوا الْعُلَمَاءَ فَإِنَّهُمْ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ فَمَنْ أَكْرَمَهُمْ فَقَدْ أَكْرَمَ
اللَّهَ وَ رَسُولَهُ = Ulemaya ikram ediniz. Çünkü onlar Enbiyanın varisleridirler, onun için her kim

onlara ikram ederse Allah ve Resulüne ikram etmiş olur.» Rafî, Behz ibni hakîmden, O babasından,

dedesinden: «

مَنْ اسْتَقْبَلَ الْعُلَمَاءَ فَقَدْ اسْتَقْبَلَنِي وَ مَنْ زَارَ الْعُلَمَاءَ فَقَدْ
زَارَنِي وَ مَنْ جَالَسَ الْعُلَمَاءَ فَقَدْ جَالَسَنِي وَ مَنْ جَالَسَنِي
فَكَانَ مَا جَالَسَ رَبِّي = ulemayı istikbal eden beni istikbal etmiş olur, ulemayı ziyaret eden

beni ziyaret etmiş olur, ulema meclisinde bulunan benim meclisimde bulunmuş olur, benim meclisimde

bulunan da sanki Rabbimin meclisinde bulunmuş gibi olur.» Deylemî ibni Mes'uddan ve Ebu Hüreyreden

radıyallahü anhüma: «

تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَا يَدْرِي مَتَى يَفْتَقِرُ
إِلَى مَا عِنْدَهُ = ilim refi' olunmazdan evvel ilmi öğrenin çünkü her biriniz yanındakine ne zaman

muhtac olacağını bilmez.» Ahmed, Darimî, Taberanî ve Ebüşşeyh tefsirinde ve İbni Merduye Ebi

Umameden radıyallahü anh: «

يَا أَيُّهَا النَّاسُ خُذُوا مِنَ الْعِلْمِ قَبْلَ أَنْ يُقْبَضَ الْعِلْمُ وَقَبْلَ أَنْ
يُرْفَعَ الْعِلْمُ. قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يُرْفَعُ الْعِلْمُ وَ هَذَا
الْقُرْآنُ بَيْنَ ظَهْرِنَا فَقَالَ أَيُّ ثَكَلْتِكَ أُمُّكَ وَ هَذِهِ الْيَهُودُ
وَ النَّصَارَى بَيْنَ أَظْهُرِهِمُ الْمَصَاحِفُ لَمْ يُصْبِحُوا يَتَعَلَّقُونَ

بِالْحَرْفِ مِمَّا جَاءَتْ بِهِ أَنْبِيَائُهُمْ إِلَّا وَانَّ ذَهَابَ الْعِلْمِ أَنْ
يَذْهَبَ جُمْلَتُهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ = ey nas ilim kabz olunmazdan

Sh:»4795

evvel, ilim ref olunmazdan evvel ilimden nasîb alın, denildi ki: Yaresulallah Kur'an bizim aramızda iken ilim

nasıl ref olunur? Buyurduki: hay seni anan yitirsin: işte Yehûd ve Nesarâ, aralarında kitablar var, Fakat

Peygamberlerinin getirdiğinden bir harfe tutunmaz olmuşlardır. Haberiniz olsun ki ilmin gitmesi cümlesinin

gitmesidir, ilmin gitmesi cümlesinin gitmesidir. İlimin gitmesi cümlesinin gitmesidir.» Ahmed ibni Hanbel,

Buharî, Müslim, Neseî, İbni mâce, İbni Ömerden radiyallahü anhüma «

انَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا بِنْتِزَعَةٍ مِنَ الْعِبَادِ وَلَكِنْ
يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ حَتَّىٰ إِذَا لَمْ يَبْقَ عَالِمًا اتَّخَذَ
النَّاسُ رُؤَسَاءَ جُهَالًا فَسُئِلُوا فَأَفْتُوا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا

= Allah tealâ ilmi kullardan nez' ederek soymak suretiyle kabzetmek velakin ülemayı kabz ile ilmi kabz

eder, hiç bir âlim bırakmayınca da nas bir takım cahil başlar edinirler, onlara sorulur, onlar da ilimsiz fetva

verirler hem doğru yoldan saparlar hem de saptırırlar.» Ebu Nüaym ve Deylemî Ebu Hüreyreden

radiyallahü anh: «

يُخْرِجُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ رُؤَسَاءَ جُهَالًا يُفْتُونَ النَّاسَ
فَيَضِلُّونَ وَ يُضِلُّونَ = ahir zamanda bir kavm çıkar, cahiller başlara geçerek nasa fetva verirler

hem dâll hem mudill olurlar.» İbni Neccar Ebu Hüreyreden radiyallahü anh: «

يُوتَى بِعُلَمَاءِ السُّوءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقْدِفُونَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَيَدُورُ
أَحَدُهُمْ فِي جَهَنَّمَ بِقَصَبَةٍ كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِالرَّحَا فَيُقَالُ لَهُ
يَاوَيْلَكَ بِكَ اهْتَدَيْنَا فَمَا بَالُكَ قَالَ إِنِّي كُنْتُ أُخَالِفُ مَا
كُنْتُ أَنهَاكُمْ = kötü âlimler Kıyamet günü getirilir, Cehennem ateşine atılır, her biri Cehennemde

bir casaba ile değirmen döndüren merkeb gibi döner dolaşır, ona: vay sana biz seninle yolumuzu

düzeltilmişik bu halin ne? Denilir, derki: ben sizi nehyettiğim şeyleri tutmaz, hılâfını yapardım.» Deylemî

firdevste İbni Abbastan radiyallahü anhüma: «

أَفَةُ الدِّينِ ثَلَاثَةٌ فَفِيهِ فَاجِرٌ وَآمَامٌ جَائِرٌ وَ مُجْتَهِدٌ جَاهِلٌ = dinin

afeti üçtür: fakîhi facir, İmamı câir, müctehidi cahil» Askerî Hazreti Ali radiyallahü anhten: «

الْفُقَهَاءُ أُمَّنَاءُ الرُّسُلِ مَا لَمْ يُدَاخِلِ الدُّنْيَا وَ يَتَّبِعُوا السُّلْطَانَ
فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ فَاحْذَرُوهُمْ = Fukaha Peygamberlerin emînleridir Dünyaya

dalmadıkları ve saltanat uyuntusu olmadıkları müddetçe, fakat onu yapıldarmı o zaman onlardan

hazeredin». Ahmed İbni Hanbel Hazreti Ömerden

Sh:»4796

radiyallahü anh: «

إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي كُلِّ مُنَافِقٍ عَلِيمِ اللِّسَانِ =

Ümmetimin aleyhine korktuğumun en korkuncu her bir dili bilgîç münafıktır.» Yine Ahmed İbni Hambel ve

ebu Nüaym Hilyede Hazreti Ömer radiyallahü anhten: «

أَخَوْفُ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي الْأَئِمَّةِ الْمُضِلُّونَ = ümmetimin aleyhine

korktuğumun en korkuncu idlâl edici imamlardır.» Taberanî İbni Mes'udden radiyallahü anh: her hangi bir

adam kendisine Allah tealâ bir ilim vermiş de onu ketmetmiş ise Kıyamet günü Allah da ona ateşten bir

gem vurur.» İbni asakir Ebu Hüreyreden radiyallahü anh: «

إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَالِمٌ لَمْ يَنْفَعَهُ اللَّهُ بِعِلْمِهِ

= Kıyamet günü nâsın en ziyade azâb çekeceği o âlimdir ki ona ilmiyle menfeat vermemiştir.» Tirmizî İbni

Ömerden radiyallahü anhüma: «

مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ لِغَيْرِ اللَّهِ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ = Her kim ilmi

Allahın gayrı için öğrenirse ateşten oturacağı yere hazırlansın». Ebuşşeyh, Ubade İbni Samit radiyallahü

anhten: «

الْعِلْمُ خَيْرٌ مِنَ الْعَمَلِ وَ مَلَاكُ الدِّينِ الْوَرَعُ وَالْعَالِمُ مَنْ يَعْمَلُ
بِعِلْمِهِ وَ إِنْ كَانَ قَلِيلًا = İlim amelden hayırlıdır, dinin kıvamı ise vera' ve takvadır, ve Âlim

az da olsa ilmiyle amel edendir.» İbni Lâl Mekârimi ahlâkta Hazreti Aliden radiyallahü anh: «

أَلَا أَنْبَعُكُمْ الْفَقِيهَ كُلُّ الْفَقِيهَ مَنْ لَا يُقْنِطُ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ
اللَّهِ وَلَا يُؤَيِّسُهُمْ مِنْ رُوحِ اللَّهِ وَلَا يُؤْمِنُهُمْ مَكْرَ اللَّهِ وَلَا يَدْعُ
الْقُرْآنَ رَغْبَةً إِلَى مَاسِوَاهُ إِلَّا لَا خَيْرَ فِي عِبَادَةٍ لَيْسَ فِيهَا
تَفَقُّهُ وَلَا فِي عِلْمٍ لَيْسَ فِيهِ تَدَبُّرٌ = Size tam fakih haber vereyim mi? Allahın

rahmetinden nasın ümidini kesmiyen ve Allahın revhinden onları ye'se düşürmiyen ve Allahın mekrinden

onları emîn kılmıyan ve masivaya rağbet için Kur'anı bırakmıyan kimsedir, haberiniz olsun ki ne tefakkuh

olmıyan bir ibadette ne de tedebbür bulunmıyan bir ilimde hayır yoktur.» Hafîb Elmüttefak Velmüfterakte

Şeddad İbni Evsten radiyallahü anh: «

لَا يَفْقَهُ الْعَبْدُ كُلَّ الْفَقْهِ حَتَّى يَمُتَ النَّاسَ فِي ذَاتِ اللَّهِ وَ
حَتَّى لَا يَكُونَ أَحَدٌ أَمَّتَ فِي نَفْسِهِ = Abd, Allahın zati hakkında halka ve

herkesten ziyade kendi nefesine bugz etmedikçe tam bir fekahetle fakih olmaz.»

Velhasıl ıllmin, ulemanın gerek fazileti ve gerek âfatı hakkında hadîs kitablarında pek çok hadîsler vardır.

Netekim Kenzülummalde yüzlercesine nakleder. Bütün bunlardan anlaşılın hulâsa ise, ıllmin amelden

başkaca haddi zatında bir fazl-ü meziyyeti bulunmakla beraber

Sh:»4797

İndallah derecat ile yüksekliğe şayan olan ulema nefislerini ilme verip ilmiyle amel eden ulemadır. Onun

için ulema, ilmiyle amel etmeli, mü'minler de ulemaya hurmet ve ikram eylemelidirler. Ulema, ıllmin şerefini,

mevzuununun şerefi, gayesinin şerefi, mesailinin kuvveti ile mütenasib olmak üzere üç noktai nazardan

derecata ayırmışlardır. Ahnef İbni Kays demiştir ki ilm ile takviye edilmiyen ızzet, nihayet bir zillete münkalib

olur.

﴿وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ ve Allah bütün amellerinize habîrdir. - Ona göre

mükâfat veya mücazat edecektir. Bu tezyil, ilimden matlûb amel olduğunu ihtar ve ilme hurmet etmeyenleri

inzardır.

12. ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ﴾ - Bu âyet de

bilhassa Resulullahın meclisinde zati risaletine hususî olarak fısıldamak suretiyle bir şey arzetmek istiyenlerin Âdabı hakkında nâzil olmuştur. İbni Abbas Hazretlerinden rivayet olunduğuna göre bir takımları Resulullahın meclisinde kendilerini göstermek için lüzumlu lüzumsuz fısıltı ile Zati Risaletpenahîlerine bir şeyler arzetmeğe kalkıyor ve bu gittikçe çoğalıyordu, Aleyhissalâtü Vesselâm lûtf-u semahati hasebiyle hiçbirini reddetmiyordu, bu sebeble bu âyet nâzil oldu. Katadeden rivayet olunduğuna göre de zenginler Peygamberin huzuruna geliyorlar bu suretle sık sık münacatta bulunarak mecliste fukaraya galebe ediyorlardı. Aleyhissalâtü Vesselâm bunların çok oturmalarından ve çok fısıldaşmaya kalkmalarından sıkılıyordu bu âyet nâzil oldu. Buyuruluyor ki: Ey bütün iman edenler Peygambere bir şey fısıldamak istediğiniz vakit ﴿فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَيْكُمْ صَدَقَةٌ﴾ fısıltınızdan önce bir sadaka

Sh:»4798

takdim ediniz - ki miktarı ne olursa olsun ﴿ذَلِكَ﴾ bu - suretle bir sadaka takdimi

﴿حَيْرٌ لَكُمْ﴾ sizin için hayırdır. - Muhtac olanları sevindirecek ve size sevab kazandıracak bir

hayırdır. ﴿وَاطْهَرُ﴾ hem de daha ziyade bir temizliktir. - Peygambere münacatta bulunmak

hususunda niyetlerin samimiyyetine ve malınızda fukarının gözü kalmamasına ve ahlâkın tasfiyesiyle

hayr-ü hasenatı âdet edinmeğe sebep olur. ﴿فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا﴾ şayed bulamazsanız -

sadaka takdimine gücünüz yetmezse ﴿فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ O halde de Allah

gafurdur rahîmdir. - Öyle sadaka takdim edemeyecek olan fukaranın da fısıltı ile ma'ruzatta bulunmasına

ruhsat verir. Burada gafûr isminin zikri « قَدِّمُوا » emrinin vücub için olduğuna bir tenbih demektir.

Şundan da gaflet edilmemek lâzımdır ki Resulullah kendi namına hediye kabul eder idiyse de sadaka

kabul etmezdi, hattâ âli Resule bile sadaka ve zekât almak haramdır. Onun için burada takdimi emr olunan

sadakadan murad lüzumuna göre fukaraya sarfedilmek üzere takdim olunacak sadakadır. Netekim Sûrei

Nisa'da «

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنَ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ
إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ
نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

vücubu, çok geçmeden bundan sonra gelecek olan âyet ile nesh edilmiştir.

Hâkim ve İbni Münzir ve Abd İbni Humejd ve daha başkaları şöyle rivayet etmişlerdir: Hazreti Ali

radıyallahü anh ve kerremallahü vecheh demiştir ki: Kitabullahta bir âyet vardır, onunla benden evvel

kimse amel etmedi, benden sonra da kimse amel etmiyecektir: Necvâ âyeti: «

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ الخ . . .», Yanımda bir

dinar vardı

Sh:»4799

onu on dirheme sattım, Peygamber Sallâllahü Aleyhi Vesellem Hazretlerine her ne zaman münacatta

bulundumsa Necvamın önünde bir dirhem takdim ettim, sonra da o âyet nesholundu, kimse onunla amel

etmedi «عَاشَفَقْتُمْ» âyeti nazil oldu. 13.

﴿عَاشَفَقْتُمْ أَنْ تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ نَجْوَيْكُمْ صَدَقَاتٍ﴾ fısltınızın önünde

sadakalar takdim etmekten korktunuz ha? - Demek ki ondan sonra bir iki sadaka takdim eden olmuş ise de

çok olmamış, fısltı hevesinin arkası kesilmiş idi, ya'ni sadaka takdim etmekle fukaralığa düşeriz diye

korktunuz, necvanızın önünde çok sadakalar takdim edemediniz de münâcattan vazgeçtiniz değil mi

﴿فَاذْ لَمْ تَفْعَلُوا﴾ mademki yapmadınız - yapabileceğiniz halde yapmadınız

﴿وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ﴾ Allah da size tevbe ile nazar buyurdu - Kusurunuzu afvedip yine

sadaka takdim etmeksizin Peygambere münacatta bulunmanıza müsaade etti. Bunun şükrânesi olmak

üzerine ﴿وَأَتُوا الزَّكَاةَ﴾ o halde namaza devam edin ﴿فَأَقِمْوَا الصَّلَاةَ﴾ ve zekâtı verin ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ ve Allaha ve Resulüne itaat eyleyin - gerek

meclislerin âdabı ve gerek diğer ahkâm gibi sair emirlerde itaatsizlik yapmayın da iycağını icra ve infaz

eyleyin ﴿وَاللَّهُ خَبِيرٌ﴾ ki Allah habîrdir - haberdardır, bir lâhza ilminden kaçırmaz

﴿بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ her ne yapıyorsanız - gerek zâhirde gerek bâtında, gerek taat, gerek ma'siyet,

gerek fiil gerek terk hepsini bilir. Ona göre karşılığını verir.

Sh:»4800

﴿١٤﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَاهُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكُذْبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٥﴾
أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾
اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٧﴾ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٨﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ

اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ
عَلَىٰ شَيْءٍ ۗ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٩﴾ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ
الشَّيْطَانُ فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ ۗ أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ ۗ أَلَا إِنَّ
حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٢٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ
اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۗ أُولَٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢١﴾ كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ
أَنَا وَرُسُلِي ۗ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٢﴾

Sh:»4801

﴿٢٢﴾ لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ
حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ
أَخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۗ أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ
وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِنْهُ ۗ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا ۗ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۗ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ ۗ
أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٣﴾

Meali Şerif

Bakmaz mısın şunlara ki Allahın gadab etmiş olduğu bir kavma yarıklık etmektedirler, onlar ne sizdendirler ne onlardan ve bilip dururken yalan yere yemin ederler 14 Allah onlar için şiddetli bir azâb hazırladı, hakikat onlar ne fena işler yapıyorlar 15 Yeminlerini bir siper edindiler de Allah yolundan men'ettiler onun için onlara hakaretli bir azâb var 16 İhtimali yok onları ne malları ne evlâdları hiç bir suretle Allahdan kurtaramaz, onlar ashabı nardır, hep onun içinde kalacaklardır 17 O gün ki Allah onları toplıyarak ba'sedecek de size yemin ettikleri gibi ona da yemin edecekler ve sanacaklar ki bir şey yapıyorlar, İşte onlar hep o yalancılardır 18 Şeytan üzerlerine istflâ etmiştir de kendilerine Allah düşüncesini unutturmuştur, onlar şeytan hizbi, (şeytan tarafdarı) dırlar, uyanık ol ki şeytanın hizbi hep husrana düşenlerdir 19 Allah ve Resulüne hudud yarışına kalkanlar herhalde onlar en alçaklar içindedirler 20 Allah yazdı: Celâlim hakkı için herhalde ben yenerim ben ve Resullerim, şübhe yok ki Allah kavîdir azîzdir 21 Allaha ve Âhret gününe iman eder hiç bir kavmı Allah ve Resulüne hudud yarışına kalkışan kimselerle sevişir bulamazsın, babaları veya oğulları veya kardeşleri veya hısımları, hemşerileri olsalar bile, işte Allah öyle kimseleri sevmeyen bir kavmin kalblerine imanı yazmış ve kendilerini tarafından bir ruh ile te'yid buyurmuştur ve onları altından ırmaklar akar Cennetlere koyacak, içlerinde

ebediyyen

Sh:»4802

kalacaklardır, öyle ki Allah onlardan hoşnud, onlar Allahdan hoşnud, işte onlar Allah hizbidir, uyanık ol ki

Allahın hizbi muhakkak hep felâha irenlerdir 22

14. ﴿الْمَ تَرَ﴾ Bakmaz mısın - teaccüb ve istihkar ile dikkat nazarlarını celb için Peygambere

veya hitab şanın dan olan her kişiye hitabdır. Ya'ni ne çirkin halleri var bak ﴿إِلَى الَّذِينَ﴾

şunlara - şu münafıklara ﴿تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾ Allahın gadab etmiş

olduğu bir kavme yardıklık etmektedirler. - Münafıklar Yehûdîlere yardıklık ediyor, mü'minlerin esrarını

onlara naklediyorlardı ﴿مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ﴾ onlar ne sizdendirler ne de onlardan -

arada müezzeb, bir buraya bir oraya çalkanır münafıklardır.

﴿وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ ve bile bile yalan yere yemin ederler -

Rivayet olunuyor ki Resuli Ekrem Sallâllahü Aleyhi Vesellem bir gün hucrelerinden birinde oturuyor yanında da Müslimanlardan bir kaç zat bulunuyordu, şimdi yanınıza şeytan gözlü birisi gelecek buyurdu, derken gök gözlü birisi çıktı geldi, Resulullah ona: Sen ve arkadaşların bana neye şetm ediyorsunuz? Buyurdu, öyle bir şey yapmadığına yemin etti, bırak beni de gideyim arkadaşlarımı da getireyim dedi, gitti, çağırdı geldi, onlar da yemin ettiler, bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. İmam Ahmed İbni Hanbel, Bezzar, İbni Münzir ve İbni Ebî Hâtim ve Delâilde Beyhekî, ve İbni Merduye ve Hâkim, İbni Abbastan böyle isim tasrih etmiyerek rivayet etmişler ve nihayetinde «

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ

ve mabadının nâzil olduğunu söylemişlerdir. Süddî ve Mukatilden

Sh:»4803

naklolunan rivayette ise isim tasrih olunarak o gelen adamın gök gözlü, esmer, kısa boylu hafif sakallı Abdullah İbni Nebtel namında birisi olduğu ve vechi meşruh üzere arkadaşlarıyla beraber yemin ettikleri, ve onun üzerine bu âyetin indirildiği nakledilmiştir. Bunların cem'inde münafat olmadığından buradan sûrenin nihayetine kadar bu sebeble nâzil olmuş bulunduğu söylenebilir. Âlûsînin zabtettiği üzere İbni

Nebtel - ki nunun fethi banın sükûnü, sonra tâi müsennatı fevkıyye ve lâm ile - İbni Haris İbni Kaysı

Ensariyyi Evsîdir. İbni Kelbî ve Belâzîrî bunu münafıklar miyanında zikretmişler, Ebu Ubeyde de

Sahabeden saymıştır. İbni Hacer de bunun tevbe ettiğine muttalı' olduğunu söylemiştir. Kamus sahibinin

«Abdullah İbni Nebîl Keemîr minelmünafıkîn» dediği de bu veya başka birisi olmak muhtemeldir. 19.

﴿أُولَئِكَ﴾ onlar, ya'ni yukarıdan beri evsafı zikrolunan ve şeytanın da istîlâsı altında kalıp da Allah

düşüncesini unutanlar hep ﴿حِزْبُ الشَّيْطَانِ﴾ Şeytan hizbi - Şeytan tarafdarı, Şeytan

partisidir. ﴿أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ Uyanık ol ki Şeytanın

hizbi muhakkak hep husrana düşenlerdir. - Çünkü ebedî nî'meti zayı' edip kendilerini azâba ma'ruz kılarak

nefislerine ziyan etmişlerdir.

20. ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ Şübhe yok ki Allah ve Resulüne

yarışa kalkan haddini bilmezler ﴿أُولَئِكَ﴾ öyleler - bütün o gördükleriniz, hallerini dinledikleriniz

﴿فِي الْأَذْلِينَ﴾ hep en alçaklar içindedirler, Evvelîn ve âhîrîn içinde halkın en aşağılık en

zillete lâyük alçaklarından ma'duddurlar. - Çünkü iki muhasım taraftan birinin zillet ve sefaletinin derekesi,

husumet ettiği tarafın izzet ve kuvvetinin

Sh:»4804

derecesi ile ma'kûsen mütenasibdir. 21. ﴿كَتَبَ اللَّهُ﴾ Allah yazdı - ezelde hükmünü verip

silinmesi bozulması kabil olmyan bir yazı ile Levhi mahfuzda tesbit eyledi, Katadeden mervî olduğu üzere

bu ta'bir, kase m makamına carîdir, yazdı ki: ﴿لَا غَلِبَنَّ﴾ celâlim hakkı için herhalde ben yenerim

﴿أَنَا وَرُسُلِي﴾ ben ve Resullerim - onun için peygamberler katlolunsalar bile da'valarında

gerek huccet ve gerek seyf i'tibariyle galib ve muzaffer olurlar. ﴿إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾

Çünkü Allah kuvvet ve izzetine nihayet olmyan ve şerik-ü nazîri bulunmyan çok kuvvetli bir azîzdir. Kuvveti

ile Resullerini mensur eder, muradına karşı asla mağlûb edilmez 22.

﴿لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ Allah ve Ahiret gününe

iyman eden hiç bir kavmı ﴿يُؤَادُونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ Allaha ve Resulüne

hadd yarışına kalkışan kimselerle sevişir bir halde bulamazsın - Öyle kimselerle sevişmek Allaha ve

Ahirete iymanın muktezasiyle daban dabana zıddır. Zira onlara o halde o haysiyyetle meveddet küfre

mahabbettir. Çünkü Allah ve Resulüne muhâdde küfrün en şenidir. Küfre mahabbet ise iyman ile ictima'

etmez. Âyetin zâhirine bu ma'na daha mûnasibdir. Maamafih müfessirînin bir çoğu kelâmî bir nükteye

mebni bunu şu ma'na ile tefsir etmişlerdir. «Sevmemeleri gerektir, sevmemelidirler»

﴿وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ﴾

- Sûrei Mümtehanede de «

لَا يَنْهَيْكُمْ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ
يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ

» âyetiyle « انَّمَا يَنْهَيْكُمْ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ

da burada mülâhaza etmelidir. ﴿أُولَئِكَ﴾ işte onlar - o Allah ve Resulüne yarışa kalkışan

kimseleri sevmiyen mü'minler

Sh:»4805

yok mu ﴿كُتِبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانُ﴾ Allah onların kalblerine iymanı yazmıştır. -

Yalnız lisanlarında değil, kalblerinde tesbit eylemiş yerleştirmiştir. Bundan anlaşılır ki asıl iymân kalb işidir.

﴿وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِنْهُ﴾ ve kendilerini tarafından bir rûh ile te'yid buyurmuştur. - Kalblerine

hayat veren ilâhî bir irfan nuriyle kuvvetlendirmiştir. Onun için Allahı unutmazlar, Âhîret yolunu görür,

sevileceği sevilmiyeceği tanır, Allah ve Resulüne itaat ederler, Allah yolunda her fedakârlığı yaparlar.

﴿وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ hem Allah onları altından

irmaklar akar Cennetlere koyacaktır. ﴿خَالِدِينَ فِيهَا﴾ o suretle ki içlerinde ebediyen kalmak

üzere ﴿رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ﴾ öyle ki Allah onlardan hoşnud onlar da

Allahdan hoşnud - hem merdiyye hem radiye olarak Allahın rıdvanına irmişler

﴿أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ﴾ işte bu evsafını duyduğun mü'minler Allahın hizbidirler. - Allah

askeri ve Allah dininin yardımcıları, Allah yolunda mücahede eden mücahidlerdir.

﴿أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ uyanık ol ki Allahın hızbi muhakkak hep

felâh bulanlardır. - Dünya ve Âhıret hayır ve murada irenler ancak onlardır.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْهُمْ .

İşte Mücadele Sûresinin de Hatimesi budur. Bunu berveci âtf Haşr Sûresinin tesbih ve tenzih ile

başlıyarak ta'kiyb etmesi de ne kadar güzel ve ne kadar yerinde olduğunu da izyaha hacet yoktur.

اللَّهُمَّ احْشُرْنَا فِي زُمْرَةِ الصَّالِحِينَ .